

Remissvar gällande SOU 2021:3

Föreningen för Regional Biblioteksverksamhet (FRB) har givits möjlighet att yttra sig över delbetänkandet *Skolbibliotek för bildning och utbildning*. FRB är en förening för de ansvariga för regional biblioteksverksamhet i Sverige. Föreningen har till syfte att utifrån ett regionalt perspektiv främja biblioteksutvecklingen i landet.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis är FRB positiv till merparten av förslagen i betänkandet. Utredningen handlar om att alla elever i grund- och gymnasieskolan ska ha likvärdig tillgång till bemannade skolbibliotek. FRB menar att om förslagen genomförs kommer landets elever få avsevärt mer likvärdig skolbiblioteksverksamhet av högre kvalitet som stärker deras språkutveckling, läsutveckling och medie- och informationskunnighet. FRB anser det viktigt att förväntningarna på skolbiblioteken från skolledningen, eleverna, lärarna, föräldrarna och politikerna höjs.

FRB vill framhålla att skolbiblioteken och skolbibliotekarierna har möjlighet att göra betydelsefulla intryck under elevernas skolgång och ge avgörande redskap för elevernas samtid såväl som framtid. Föreningen anser att det är mycket positivt att utredningen utgår från barns och ungas bästa.

Folkbiblioteken och skolbiblioteken delar uppdraget att verka för det demokratiska samhällets utveckling. Båda bibliotekstyperna ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet. Det finns många beröringspunkter mellan bibliotekstyperna och goda skäl för samverkan utifrån människors behov av bibliotek under hela livet. Båda bibliotekstyperna kan spela betydelsefulla roller för barns och ungas identitetsskapande. FRB vill emellertid framhålla att skolbiblioteken i första hand är ett ansvar för skolan. Föreningen välkomnar därför att skolbibliotekens verksamhet förs närmare undervisningen och läroplanernas innehåll så att skolans ansvar därmed tydliggörs.

Regional biblioteksverksamhet

De regionala biblioteksverksamheterna har idag framförallt en strategisk och nätverkande roll. Graden av samarbete mellan regionala biblioteksverksamheter och skolbibliotek varierar stort mellan olika regioner. Det beror på, vilket utredningen beskriver, den flexibilitet som finns för tolkning av det regionala uppdraget, antal kommuner per region samt deras olika organisation avseende skolbibliotek, i den mån det finns någon. De regionala biblioteksverksamheternas förutsättningar för att främja skolbibliotek ser därför olika ut.

FRB menar att alla elever ska ha tillgång till skolbibliotek och fackutbildade skolbibliotekarier och problematiserar därför det förslag som utredningen uttrycker som en ambitionshöjning; att bibliotekslagen ska ange att den regionala biblioteksverksamheten i sitt arbete, när det är lämpligt, även ska främja skolbibliotek.

FRB ställer sig positivt till att den regionala biblioteksverksamheten får en roll gentemot skolbibliotek. FRB ser att det finns möjligheter att främja skolbiblioteksutveckling samt samarbete mellan folk- och skolbibliotek i synnerhet inom läsfrämjande och MIK.

De regionala biblioteksverksamheterna kan spela en större roll än idag för att främja samverkan och kunskapsdelning mellan olika bibliotekstyper gällande metodutveckling, hur användarnas behov av bibliotek kan mötas, omvärldsanalys och gemensamma projekt. De regionala verksamheterna kan utgöra en länk mellan olika nivåer och bidra till biblioteksutveckling utifrån olika perspektiv. Föreningen anser att den regionala biblioteksverksamheten kan ha en uttalad strategisk och nätverkande roll, dock aldrig kompensatorisk, gentemot skolbibliotek.

Den föreslagna ändringen i bibliotekslagen innebär att de regionala biblioteksverksamheterna i stora delar av landet skulle behöva rikta insatser mot skolan som målgrupp. Många kommuner i landet saknar såväl organisation som personal med skolbibliotek som uppdrag, exempelvis skolbibliotekssamordnare. Det saknas också en samarbetspart på regional nivå, som är kopplad till skolvärlden, för den regionala biblioteksverksamheten att kroka arm med.

Det skulle kräva betydligt mer resurser än vad som finns idag för att, förutom folkbiblioteken, främja även skolbibliotekens verksamhetsutveckling och kvalitet. Om den regionala biblioteksverksamheten skulle få ett förändrat uppdrag är en förstärkning i kultursamverkansmodellen nödvändigt, det behövs betydligt större medel än den summa som föreslås i utredningen. Fördelning av medel bör bidra till likvärdighet mellan regionerna. En fördjupad och förbättrad analys av regionernas förutsättningar och behov krävs.

FRB vill framhålla att skolbiblioteken i första hand är ett ansvar för skolan. I linje med delbetänkandets förslag bör skolbibliotekens utveckling ingå i respektive skolas systematiska kvalitetsarbete och följas upp av Skolverket och Skolinspektionen. FRB förordar att det nationella centrumet för språk-, läs- och skrivutveckling, NCS, är den aktör som ansvarar för fortbildning och kompetensutveckling specifikt riktad mot skolbibliotekarier eller lärare. FRB ser att NCS med fördel kan vara en uttalad samarbetspart till de regionala biblioteksverksamheterna.

Idag ingår inte medieförsörjning i den regionala biblioteksverksamhetens uppdrag och FRB anser inte heller att det ska göra det.

Skollagen

FRB anser att *verksamhet* bör läggas till i skollagens definition. Formuleringen "en gemensam och ordnad verksamhet och resurs" klargör att skolbiblioteket ska vara en verksamhet med ett värde i sig, inte endast en resurs för andra verksamheter inom skolan. Genom att komma i kontakt med ett fungerande skolbibliotek kan eleverna i skolan lära sig vad bibliotek är och vilka roller som bibliotek kan ha under olika skeden under en människas liv, för litteratur, kultur, bildning, upplysning, utbildning och forskning. FRB ser positivt på förslaget att skollagens regler om skolbibliotek även ska gälla förskoleklassen.

FRB anser att skollagen ska tydliggöra att syftet med skolbiblioteket är att främja elevernas läsande och medie- och informationskunnighet samt att även den språkutvecklande funktionen bör lyftas fram i samband med syftesformuleringen. Skrivningen bör därmed lyda "främja elevernas språkutveckling, läsande och medie- och informationskunnighet." För att medborgarna ska kunna utnyttja sina demokratiska rättigheter krävs en rad olika kunskaper och förmågor hos individen, där språket utgör en av de viktigaste.

FRB vill ge starkt stöd för förslaget att det ska framgå av skollagen att skolbibliotek ska vara bemannade, det är av största vikt för att skolbiblioteken ska kunna främja elevernas språkutveckling, läsande och medie- och informationskunnighet.

Föreningen är enig med förslaget om en reglering som innebär att eleverna i första hand ska ha tillgång till skolbibliotek på den egna skolenheten men vill också peka på att villkoren för detta ser mycket varierande ut beroende på geografiska förutsättningar. I de fall då samverkan mellan skola och folkbibliotek ersätter förstahandsalternativet menar FRB att det är väsentligt att det finns en skriftlig överenskommelse när samverkan sker mellan skolbibliotek och folkbibliotek. Kontinuerlig kontakt mellan elever, skolbibliotekarier och lärare i såväl klassrum som biblioteksrum är grundläggande för att främja elevernas språkutveckling, läsande och medie- och informationskunnighet. FRB menar att överenskommelsen i första hand ska anmälas till Skolverket och följas upp i Skolinspektionens granskningar.

Bemanning och kompetens

Frågan om bemanning av skolbiblioteken är den största utmaningen för stärkta skolbibliotek. Utredningen föreslår att huvudmannen ska sträva efter att i första hand anställa personal som har en examen inom biblioteks- och informationsvetenskap. Detta anser FRB vara en mycket lovvärd ambition vilken har stöd i såväl forskningsresultat som praktikbaserad kunskap. Forskning har visat att brist på fackkunskap hos de som arbetar i skolbiblioteket påverkar verksamhetens inriktning och kvalitet och därmed elevers lärande. Fackutbildade bibliotekarier kan bidra till kvaliteten i olika delar av skolans verksamhet, genom exempelvis kunskap om digitalisering och om horisontella perspektiv såsom inkludering, tillgänglighet och hållbarhet. Skolbibliotekarier bör därför ses som pedagogisk personal.

FRB ser positivt på förslaget med ett utökat antal utbildningsplatser inom biblioteks- och informationsvetenskap. FRB anser även att en forskarskola inom biblioteks- och informationsvetenskap för att stärka biblioteksforskningen är ett angeläget förslag då forskning med praktisknära ansatser, såsom skolbiblioteksforskning, har svårt att erhålla annat än mycket små forskningsanslag.

När det gäller utredningens förslag att NCS ska få ett utvidgat uppdrag och även ansvara för skolbiblioteksfrågor vill FRB framhålla att det är viktigt att förtydliga uppdraget i relation till förslaget om att den regionala biblioteksverksamheten ska främja skolbibliotek. Det är essentiellt att NCS har mycket god kunskap om skolbibliotek, såväl praktik som forskning. NCS bör samverka med Kungliga biblioteket, lärosätenas utbildningar och forskning inom biblioteks- och informationsvetenskap samt med den regionala biblioteksverksamheten. Den regionala biblioteksverksamhetens nätverk kan erbjuda arenor för erfarenhetsutbyte och lärande om arbetsätt och metoder.

Styrdokument

FRB anser att det är ett mycket viktigt att det tydliggörs i läroplanerna att rektor ska ansvara för att samarbetsformer utvecklas mellan skolbibliotekarier och lärare. Utan väl fungerande samarbete mellan de båda professionerna kan inte ändamålsenliga skolbibliotek utvecklas. Gemensam kompetensutveckling och gemensamma projekt för lärare och skolbibliotekarier stärker båda professionerna och möjliggör samarbete med elevernas lärande i fokus. FRB vill därför särskilt understryka vikten av att kunskap om skolbibliotek ingår i rektorsutbildning och i fortbildning för rektorer.

FRB ser positivt på utredningens förslag att Skolverket ska få i uppdrag att utarbeta allmänna råd om skolbibliotek. I de allmänna råden som fungerar som vägledning och rekommendation för skolledare kan exempelvis riktlinjer för bemanningstimmar per elevantal preciseras. Likaså stödjer FRB utredningens förslag att Skolverket ska ges i uppdrag att revidera de allmänna råden om systematiskt

kvalitetsarbete för skolbiblioteksverksamheten. I samband med det systematiska kvalitetsarbetet vill FRB särskilt betona att skolbibliotekssamordnare kan utgöra en betydelsefull funktion.

FRB ser positivt på förslaget att alla *skolhuvudmän* ska anta skolbiblioteksplaner och menar att skolbiblioteksplaner bör vara obligatoriska. Skolbiblioteksplaner som anknyter till läroplanernas skrivningar främjar det systematiska kvalitetsarbetet och möjliggör för Skolverket och Skolinspektionen att följa upp verksamheten. Skolbiblioteksplaner kan också bidra till tydligare rollfördelning mellan lärare och skolbibliotekarier, vilket kan gynna samarbete mellan de båda professionerna. I kommunala biblioteksplaner kan hela kommunens biblioteksverksamhet beskrivas, både folk- och skolbibliotek, för att visa vilket uppdrag och ansvar respektive bibliotek har och hur samverkan mellan bibliotek sker i syfte att ge alla tillgång till landets samlade biblioteksresurser.

Statistik och uppföljning

FRB ser positivt på förslaget att Skolverket och Kungliga biblioteket ska få i uppdrag att tillsammans genomföra ett tidsbegränsat utvecklingsarbete avseende statistiken om skolbibliotek. FRB vill framhålla vikten av att skolbiblioteksstatistiken ökar i kvalitet för att utvecklingen ska kunna följas såväl lokalt som nationellt. Skolverket bör ha det huvudsakliga ansvaret. FRB stöder därmed också utredningens förslag att Skolverket ska få i uppdrag att regelbundet presentera en nationell lägesbeskrivning avseende skolbibliotek samt att Skolverket ska få i uppdrag att se över sina föreskrifter om uppgiftsinsamling.

FRB tillstyrker förslaget att tillsätta en utredning om tillgång till bibliotek i förskolan och den kommunala vuxenutbildningen, men vill även lägga till folkhögskolor. Mer kunskap om förutsättningarna för att ta del av biblioteksverksamhet under hela livet är viktig för att kunna stärka likvärdighet och kvalitet.

Med vänlig hälsning

Föreningen för regional biblioteksverksamhet genom Hanna Rasmussen, ordförande